

Makale Geliş | Received: 28.07.2017

Makale Kabul | Accepted: 16.08.2017

DOI: 10.20981/kaygi.342426

Ferhat AĞIRMAN

Doç. Dr. | Assoc. Prof. Dr.

Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, TR
Pamukkale University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Philosophy, TR

fagirman@pau.edu.tr

ORCID: 0000-0003-1553-7495

Mehmet Ali SARI

Doç. Dr. | Assoc. Prof. Dr.

Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, TR
Pamukkale University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Philosophy, TR

masari@pau.edu.tr

ORCID: 0000-0002-7523-3090

Craig ve Sinclair'in Kalam Argümanının Mantıksal Bir Eleştirisi

Öz

Ünlü kalam kozmolojik argümanı, evrenin bir ilk nedeni olması gerektiği sonucunu, var olmaya başlayan her şeyin bir nedeni olduğu ve evrenin de var olmaya başladığı öncülleri üzerinden tanıtlamaya çalışır. Craig ve Sinclair, “The Kalam Cosmological Argument” başlıklı çalışmalarında, her iki öncülü de desteklemeyi amaçlayan önemli argümanlar geliştirir. Craig ve Sinclair, söz konusu ilk nedenin tanrı olduğunu göstermek için, çok tartışmalı bir kavramsal analiz de önerirler. Bu makalede, kalam argümanının aslında geçersiz, önerdikleri kavramsal analizin ise açıkça temelsiz olduğu gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Kozmolojik Delil, Kalam Argümanı, Hudus Delili, Craig, Sinclair.

Doğal teoloji tanrının var olduğunu tanıtlamayı amaçlayan önemli deliller tedarik eder. Ünlü kozmolojik argüman bunların belki de en başında gelir. Bu argüman evren hakkındaki kimi bir takım özelliklerden hareketle tanrının var olması gerektiği sonucunu çıkarır. Buna göre evrenin kendisi de dâhil, evrendeki oluşumlar ve olaylar olumsal (contingent) olup, onların varlıkları başka bir şeyin varlığına bağlıdır. Başka bir deyişle, onların varlığı ezeli ve ebedi ya da *zorunlu* değil, aksine modalitesi bakımdan sadece *mümkündür*. Fakat böyle bir varlık statüsüne sahip olmak demek, belli bir *oluş* içerisinde olmak ya da varlığa sonradan gelmiş olmak demektir. Ancak herhangi bir şeyin varlığa gelmiş olması, o şeyin başka türlü de olabileceği, varlığa hiç gelmeyeceği anlamına da gelir. Fakat bu durum şöyle bir ontolojik meseleye zemin hazırlar: Neden öyleyse orada hiçlik değil de, varlığa gelmiş kimi şeyler var?

Kozmolojik tanrı tanıtlaması tam da bu soruya rasyonel bir cevap bulma çabamızın felsefi ürünlerinden bir tanesidir. Kabaca, kozmolojik argümana göre, evrenin varlığa gelmesine neden olan bir *ilk neden* (first cause) veya *ilk destekleyici neden* (sustaining cause) ya da *yeterli neden* (sufficient reason) olmalıdır. Böylece bu argümanın üç farklı versiyonu mevcuttur.¹ Bu makalede, özellikle William Lane Craig tarafından tekrardan canlandırılıp çok etkili bir şekilde savunulan ama Türkçe literatürde çok az yer bulmuş olan ünlü kelam kozmolojik argümanı üzerinde durulacaktır. Bu argüman tanrının varlığını evrenin varlığının bir ilk etken nedeni olması gerektiği fikri üzerinden temellendirmeyi amaçlar.

Craig ve Sinclair'ın savunduğu şekliyle kelam kozmolojik argümanı iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, bir kategorik kıyas üzerinden, evreni varlığa getiren bir ilk nedenin olduğunu tanıtlamaya çalışır. İki öncül ve bir sonuçtan oluşan bu kıyasa göre, evrenin bir varlık nedeni vardır, çünkü (1) var olmaya başlayan her şeyin bir varlık nedeni vardır ve (2) evren de var olmaya başlamıştır. Bu kıyasın geçerli olduğunu düşünen Craig ve Sinclair, öncüllerin de ayrıca gerçekten doğru olduğunu, yani eldeki kıyasın aynı zamanda güvenilir olduğunu da gösterme çalışır. Craig ve Sinclair, ilk öncülün son derece makul olduğunu düşünür ama ikinci öncülü desteklemek, yani bir gerçek sonsuzun olamayacağını ve dolayısıyla evrenin zamanda bir başlangıcı olduğunu kanıtlamak için iki *a priori*, iki de bilime dayalı *a posteriori* argüman tedarik eder. Türkçe literatürde pek tartışılmamış olan bu argümanlar burada detaylı olarak sunulacak ama eleştirilmeyecektir. Kelam argümanının ikinci kısmı ise, problemleri bir “kavramsal analiz” temelinde, ilk nedenin aşkınsal bir kişi olması gerektiğini üretmeyi amaçlar. Buna göre, evrenin ilk nedeni ezeli ve ebedidir ve var olmaya başlayan bir şeyin ezeli ve ebedi nedeni ancak ve yalnızca aşkınsal bir varlık olabilir. Bu makalenin amacı, Craig ve Sinclair'ın düşündüğünün aksine, kelam argümanının ilk bölümünü oluşturan kategorik kıyasın geçersiz, ilk nedenin aşkınsal bir varlık olması gerektiği sonucunu

¹ Böyle bir sınıflama için bkz. Craig ve Sinclair (2009: 101). İmkan ve kelam argümanı arasındaki temel fark zaman ile ilgilidir. Şöyle ki, imkan delili için nedenler serisi zamandan bütünüyle bağımsızdır. Buna göre neden-etki ilişkisi gerçektir ama zamansal değildir. Başka bir deyişle, nedenler zincirindeki ilk neden, zamanda ilk neden değil, yalnızca bir *destekleyici* (sustaining) nedendir. Buna karşılık kelam kozmolojik argümanına göre, evrenin zamanda bir başlangıcı olup, zamanda başlangıcı olan bir şeyin varlığının bir nedeni olmalıdır; yani nedenler serisinin zamansal sıradüzeni esastır.

türetmek için argümanın ikinci bölümünde önerilen kavramsal analizin ise aslında temelsiz olduğunu göstermektedir.

I

Craig ve Sinclair (2009: 101-102)'in de ifade ettiği üzere, Gazali bir yaratıcının varlığını tanıtlamak için, *El-İktisad Fi'l-i'tikad* başlıklı eserinde, AAA-1 formuna (barbara) dayalı şöyle bir kıyası öne sürer: Var olmaya başlayan her varlığının bir başlangıç nedeni vardır. Dünya başlangıcı olan bir varlıktır. O halde, dünyanın başlangıcının bir nedeni vardır. Gazali, bu kıyası savunmak için özellikle ikinci öncülü, yani sonsuz bir geçmişin olamayacağı iddiasını felsefi olarak temellendirmeye çalışır.² Literatürde kalam argümanı olarak adlandırılan bu kıyas, günümüz felsefesinde William Lane Craig tarafından çok etkili bir şekilde savunulmaktadır. Craig'in bu savunması, özellikle çağdaş din felsefesi literatüründe en çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Craig ve Sinclair (2009: 102)'in terimleriyle ifade edecek olursak, ünlü kalam kozmolojik argümanı aşağıdaki gibidir.

1. Var olmaya başlayan her şeyin varlığının bir nedeni vardır.
2. Evren var olmaya başlamıştır.
3. halde, evrenin varlığının bir nedeni vardır.

Bu, iki bölümden oluşan kalam argümanın ilk bölümüdür. Kategorik bir silojizme dayanan bu argüman, evrenin bir ilk nedeninin olduğunu türetmeye çalışır. Argümanın ikinci kısmı ise, tartışmalı bir “kavramsal analiz” üzerinden, söz konusu ilk nedenin rasyonel bir varlık yani tanrı olması gerektiği sonucunu tanıtlamaya çalışır. Şöyle ki;

4. Evrenin nedeni aşkınsal bir gerçekliktir.
5. Eğer evrenin bir nedeni varsa, o zaman evrenin, başlangıcı olmayan, değişmez, maddesel olmayan, zamansız, mekânı olmayan ve çok güçlü bir kişisel yaratıcısı vardır.
6. halde, evrenin kişisel bir yaratıcısı, yani tanrı vardır.³

Bir argümanın savunulabilir olması için hem dedüktif olarak geçerli -yani mantıken kusursuz- hem de güvenilir, yani geçerli olmasının yanında, öncüllerinin de

² Her ne kadar kozmolojik argümanın kökleri Platon'un *Yasalar* ve Aristoteles'in özellikle *Metafizik* başlıklı eserlerinde bulunsun da, bu argümanın *ilk neden* ve *destekleyici neden* fikrine dayalı iki versiyonunu geliştirip, güçlü bir şekilde savunan İslam teolog ve filozofları olmuştur. İlk neden fikrine dayalı kalam delilinin ana çerçevesi yukarıda kabaca ifade edildiği şekilde Gazali tarafından ortaya koyulmuştur ve buna Craig ve Sinclair tarafından da kesinlikle sadık kalınmıştır. Dolayısıyla, sayfa sınırlaması da olduğu için, İslam filozoflarının görüşlerine burada detaylı olarak yer verilmeyecek ve yalnızca Craig ve Sinclair'in yaptığı savunma üzerinde durulacaktır.

³ Craig ve Sinclair (2009: 194). William Lane Craig'in kalam delili üzerine çok sayıda yayını bulunmaktadır. Fakat bu makaledeki tartışma yalnızca Sinclair ile 2009'da yaptığı yayın ile sınırlı tutulacaktır. Çünkü bu yayın, Craig'in diğer yayınlarını kapsadığı gibi, bizim burada yapmaya çalıştığımız eleştiriler özellikle bu yayın ile sınırlıdır.

ayrıca gerçekten makul olması gerekir. Şimdi, kalam argümanın ilk bölümü geçerli midir? Craig ve Sinclair bu argümanın geçerli olduğunu iddia eder. İlk bakışta onların haklı olduğu düşünülebilir, çünkü 3'de ifade edilen sonucu türetmek için kullanılan kategorik kıyas AAA-1 formunda ifade edilmeye çalışılmıştır. Fakat ne var ki, aşağıda da gösterileceği üzere, bu kıyas geçerli değildir. Çünkü BARBARA formuna sokulmuş olsa da, eldeki kıyasta aslında *dört terim hatası* yapılmıştır. Bunu görmek için ilk olarak kıyasın öncülleri ve sonucunun standart form kategorik önermelere çevrilmesi önemlidir. Öncülleri de sonucu da tümel olumlu önermelerden kurulu olan bu kıyas şöyle ifade edilebilir:

Büyük öncül (1): Bütün var olmaya başlamış varlıklar var olma nedeni olan varlıklardır. MaP

Küçük öncül (2): Bütün evrene özdeş varlıklar var olmaya başlamış varlıklardır. SaM

Sonuç (3): O halde, bütün evrene özdeş varlıklar var olma nedeni olan varlıklardır. SaP

Eldeki bir kıyasın geçerli olması için, her kıyasta iki defa kullanılan üç terim bulunmalı, orta terimini (M) en az bir kere dağıtmalı, sonuçta dağıtılmış olan terim öncüllerde de dağıtılmış olmalı ve öncüllerden birisi olumsuzsa sonuç da olumsuz olmalıdır. Şimdi, yukarıdaki kıyasa baktığımız zaman, orta terim olan “var olmaya başlamış varlıklar” terimi büyük öncül içerisinde dağıtılmıştır. Sonuç önermesi ise yalnızca özne terimini— yani evrene özdeş varlıklar terimini— dağıtmış olup, bu terim küçük öncül içerisinde de dağıtılmıştır. Negatif öncül ile ilgili kural ise otomatik olarak sağlanmıştır. Çünkü öncüllerde olumsuz öncül bulunmamaktadır; öncüllerin her ikisi de olumlu olduğu için sonuç da olumludur. Peki ama, bu kıyasta dört terim hatasına düşülmüş müdür? İlk bakışta, her biri iki kere geçen üç terimi olduğu görülmektedir. Söz konusu bu üç terim şunlardır: evrene özdeş varlıklar (S-terimi), var olma nedeni olan varlıklar (P-terimi) ve var olmaya başlamış varlıklar (M-terimi). Burada üç terim varmış gibi görünüyor olmasına karşın, aslında dört terim bulunmaktadır. Şöyle ki, kıyasta iki kere kullanılan bir terim, iki yerde de aynı anlamında kullanılmalıdır; eğer bir yerde o terimin belli bir anlamına, diğer yerde ise başka bir anlamına yer veriliyorsa, orada aslında bir terim değil iki terim var demektir. Kalam argümanın ilk ana bölümü bu hataya düşmüştür. Çünkü şayet büyük terim, yani “var olma nedeni olan varlıklar” terimi yakından incelenirse, burada geçen ve kalam argümanı için merkezi bir yer tutan “neden” kavramının aslında iki farklı anlamına yer verildiği açıkça görülür ki, bu da kıyasta üç değil aslında dört terim bulunduğu anlamına gelir. Fakat bu durumda da kıyas geçersizdir, yani öncüllerinin doğru ama sonucun ise hala yanlış olma ihtimali vardır. Peki, ama bu kıyasta hatalı bir şekilde “neden” kavramının hangi iki farklı anlamına yer verilmiştir?

Grünbaum (1990)'un da açıkça dile getirdiği gibi, ilk öncülde neden kavramına “her olayın bir nedeni vardır” bağlamında yer verilmiştir. Fakat burada geçen neden kavramının anlamı şudur: Hali hazırda mevcut bir takım olay ya da durumlar sonraki şu veya bu olay ya da durumlara dönüşmüştür. Burada kastedilen neden, var olan bir materyalin bir durumdan başka bir duruma dönüşmesi anlamındadır ki, bu da neden kavramımızın *içlemlerinden* bir tanesidir. Oysa kıyasın sonucunda “evrenin bir nedeni

vardır” şeklinde kullanılan neden kavramının ise başka bir anlamına yer verilmiştir. Neden kavramımızın burada kullanılan anlamı şudur: Mevcutta olmayan bir şeyden, yani hiçlikten, etki veya sonuç olarak adlandırılan bir olay ya da durumun ortaya çıkarılmasıdır. Dolayısıyla, burada kastedilen neden ise hiçlikten bir olay ya da durumu varlığa getiren ya da tabiri caizse “yaratan şey” anlamındadır. Ancak bu, çok açık bir şekilde, neden kavramımızın yukarıda bahsedilen anlamından farklıdır. İlki neden kavramımızın işlemine yer verirken, ikincisi ise bu kavramın kapsamını öne çıkarır. Öyleyse eldeki kıyas, neden kavramımızın bu iki farklı manasını hatalı bir şekilde denk saymış ve böylece dört terim hatasına düşmüştür. Bu nedenle, kalam argümanı geçersizdir.⁴

Bu kıyasın biçimsel ya da mantık boyutuna fazla eğilmeyen Craig, hemen bütün çalışmalarında daha baştan kıyasın geçerli olduğunu varsayar ve dolayısıyla kalam argümanını daha çok içerik bağlamında savunmaya koyulur. Yukarıda da ifade edildiği gibi, bir temellendirmenin kabul edilebilir olması için formu bakımından iyi ve dolayısıyla dedüktif olarak geçerli olmasının yanında, içerik bakımından da savunulabilir, yani öncüllerinin de oldukça makul veya doğru olması gerekir. Kalam argümanının yukarıda belirtilen delillerinin makul olduğunu göstermek için Craig’in yaptığı savunma oldukça etkilidir. Şimdi Craig’in savunmasını detaylandırmaya çalışalım.

Craig ve Sinclair (2009: 182-190), ilk delili -yani “var olmaya başlayan her şeyin varlığının bir nedeni vardır” şeklindeki öncülü- savunmak için üç farklı gerekçe öne sürer. Craig ve Sinclair’e göre ilk öncül nedensellik ilkesi üzerinde temellenir. Bu prensip neredeyse kendiliğinden gerekçeli olup, Parmenidesçi şu metafiziksel kanaatten beslenir: *Ex nihilo nihil fit*, yani hiçlikten bir şey varlığa gelmez. Bunun aksini düşünmek, sihirbazın şapkadaki gerçekten tavşan çıkarabileceğine, kimi şeylerin kendiliğinden öylesine var olabileceğine inanmak anlamına gelir ki, bu da metafiziksel saçmalaktan başka bir şey değildir.⁵

⁴ Fakat bu itirazı geçiştirmek için verilen çok kısa ve etkisiz bir cevap için bkz. Craig ve Sinclair (2009: 195).

⁵ Craig ve Sinclair, bu öncülü daha çok nedensellik ilkesi üzerinden yapılan itirazları karşılamaya çalışarak savunur. İlk öncüle en etkili itirazları Grünbaum (1967), Mackie (1982), Oppy (2006) ve Smith (2007) yapmıştır. Bu makalede öncüller sorgulanmayacağı için bu itirazlar burada detaylı olarak ele alınmayacaktır. Kabaca, ilk öncüle yapılan bu eleştiriler şöyle ifade edilebilir. Bir grup eleştiri, Hume’un nedensellik ilkesine dair düşüncelerine dayanır. Bu ilkenin ontolojik değil, en fazla metodolojik temele sahip olduğu, nedensellik ilkesinin evrendeki kimi oluşumlar için söz konusu olsa bile, bir bütün olarak evren için geçerli olmayabileceği şeklinde itirazlar yapılmıştır. Öte yandan, kuantum fiziğinin nedensellik ilkesini zora soktuğu eleştirisi de vardır. Bu eleştiriye göre atom altı parçacıklar hiçlikten var olmuştur. Ancak, Craig ve Sinclair’in de düşündüğü gibi, şayet indeterminist nedensellik de mümkünse, o zaman bu eleştiri fazla yol alamaz. İlk öncüle yapılan bir diğer önemli eleştiri, imkan delilinin farz ettiği B-zaman teorisi temelinde yapılmıştır. Bu zaman teorisine göre, kalam argümanının esas aldığı A-zaman teorisinin aksine, evren *erkenden* (earlier than) yönüne doğru sonsuz olarak yer kaplayan bir dört-boyutlu uzay-zaman bloğu olarak zamansız bir varlığa sahiptir. Dolayısıyla evren asla varlığa gelmediği için, onun oluş nedenini araştırmak da boşunadır. Fakat B-zaman teorisini haklı çıkaracak bir iyi nedenimiz

İlk öncülü temellendirmek için Craig ve Sinclair'ın başvurduğu ikinci gerekçe şöyle bir makul soruya dayanır: Niçin öyleyse her şey değil de, örneğin *sadece* evren nedensiz bir şekilde hiçlikten gelmiştir? Niçin bir at arabası ya da ayran veya Neşet Ertaş birden bire hiçlikten öylesine var olmuş şeyler değildir? Niçin yalnızca evren hiçlikten varlığa gelmiş olsun ki? Evreni böylesine ayrıcalıklı kılan nedir? Hiçlik bu noktada niçin seçici? Doğrusu hiçlikte evreni yeğleyip varlığa getirecek herhangi bir şey olamaz, çünkü hiçliğin hiçbir niteliği yoktur. Dolayısıyla nedensellik ilkesi yalnızca fiziksel gerçekliğe değil, tüm realiteye hükmeder. Son olarak, ilk öncül gerek deneyimlerimiz gerekse bilim tarafından da sık sık doğrulanmaktadır. Çünkü nedensellik ilkesinin bir empirik ya da araz olan bir genellemeden ibaret olduğunu düşünmek, bir materyal neden olmadan da oluşun mümkün olabileceğine inanmak anlamına gelir; ama bu hiç de kavranabilir bir durum değildir.

İlk öncülün son derece makul olduğunu savlayan Craig ve Sinclair, daha çok ikinci öncül, yani evrenin zamanda bir başlangıcının ya da evrenin hâdis olduğu öncülü üzerinde yoğunlaşır. Craig ve Sinclair, bu temel de sağlam olduğunu göstermek için, hem temelde *a priori* olan iki dedüktif felsefi argüman hem de astronomi ve fizik gibi bilimlerin bulgularını esas alan iki *a posteriori* temellendirme ortaya koyar. Bu temellendirmelerin hepsi, sonsuz bir geçmişin imkânsız olduğunu kanıtlamayı hedefler. Önce felsefi argümanları ifade etmeye çalışalım.

Craig ve Sinclair (2009: 103), ilk felsefi temellendirmeyi şöyle ifade eder: Bir gerçek sonsuz yoktur. Ama olayların (hadislerin) bir başlangıcı olmayan zamansal serisi bir gerçek sonsuzdur. O halde, olayların bir başlangıcı olmayan zamansal serisi yoktur.⁶ Bu sonuç, yani geçmişin bir başlangıcı olduğu, bir ilk olayın olması gerektiği iddiası, ilk iki önermeden dedüktif olarak çıkar. Başka bir deyişle, eldeki temellendirme geçerlidir. Fakat bu temellendirmenin güvenilir olması, öncül konumundaki bu iki önermenin ayrıca doğru olmasını da gerektirir. Peki, acaba söz konusu bu önermeler doğru mudur?

Craig ve Sinclair, bir gerçek sonsuzun mümkün olmadığına bizi ikna etmek için matematikten, özellikle kümeler teorisinden çokça beslenen bir *reductio ad absurdum* (saçmaya indirgeme) temellendirmesi önerir. Craig ve Sinclair (2009: 100-116)'e göre, bir gerçek sonsuzun olabileceğini kabul edersek, kimi bir takım saçma ya da çelişkili sonuçlara düşeriz. Hilbert oteli ve Kütüphane isimli düşünme deneyleri bunu açıkça gösterir. Kütüphane örneği Craig'e ait olduğu için onu ele alalım. Bir kütüphane düşünelim ki sonsuz sayıda kitabı olsun. Bu kitapların bir kısmı siyah, diğer bir kısmı da kırmızı kapaklı olsun. Dolayısıyla bu kütüphanede her bir siyah kaplı kitaba tekabül eden bir kırmızı kaplı kitap olduğunu varsayalım. Böyle bir kütüphanenin kendine has ilginç özellikleri olacağı kaçınılmazdır. Şöyle ki, bu kütüphaneye ek olarak ne kadar kitap koyarsak koyalım kitapların sayısı hiçbir şekilde artmayacaktır. Benzer şekilde, kütüphaneden ne kadar kırmızı kapaklı kitap çıkarırsak çıkaralım, kitapların sayısında herhangi bir eksilme olmayacaktır. Peki, ama bu nasıl mümkün olur? Özellikle Cantor tarafından geliştirilen kümeler teorisindeki tekabüliyet ilkesine göre, önceki kitaplar

olmadığı gibi, kelamcılarının öngördüğü zamanın objektifliği ve zamansal var oluşun gerçekliği fikrinin reddi de hiç kolay görünmemektedir.

⁶ Tabii eğer bu sonuç doğruysa -yani zamansal olarak olaylar silsilesi sonlu ise- o zaman evren hadistir ve dolayısıyla kelam argümanının iki numaralı delili doğrudur.

kümesi ile kırmızı kapaklı kitaplar çıkartıldıktan sonraki kitaplar kümesi arasında bire bir tekabüliyet olacağı için, kitapların sayısında bir azalma olmayacaktır. Yani kırmızı kapaklı kitapların sayısı, tüm kitapların sayına eşit olur. Ama eğer gerek Öklid'in ünlü "bütün parçadan büyüktür" şeklindeki beşinci aksiyomu gerekse bir alt kümenin kümeden daha fazla elemana sahip olamayacağı kabulü göz önünde bulundurulursa, o zaman toplam kitapların sayısı, kırmızı kapaklı kitapların sayısından daha fazla olmalıdır. Ancak bu durumda şöyle bir çelişkiye düşeriz: Kırmızı kapaklı kitapların sayısı tüm kitapların sayına eşittir ve toplam kitapların sayısı kırmızı kapaklı kitapların sayısından daha fazladır. Peki, bu açık çelişki ya da yanlışla ne öncülük etmiştir? Doğrular asla yanlışla öncülük etmez; ama ortada bir çelişki ya da yanlış varsa, buna aslında kendisi de yanlış olan bir iddia veya varsayım yol açmış olmalıdır. Eldeki çelişkiye *reductio ad absurdum* için varsayılan "bir gerçek sonsuz vardır" iddiası önyak olmuştur. Demek ki bu varsayım yanlıştır. O halde, bir gerçek sonsuz realitede yoktur.

Yukarı da belirtildiği gibi, bir gerçek sonsuzun olamayacağı delilinden, olayların bir başlangıcı olmayan zamansal serisinin olamayacağı, yani olaylar silsilesinin zamansal olarak sonlu olduğu sonucunu türetebilmek için, bir başlangıcı olmayan hadislerin zamansal serisinin de bir gerçek sonsuz olması gerektiği varsayılmalıdır. Craig ve Sinclair (2009: 115-16), bu öncül ya da varsayımı kabaca şöyle haklılandırmaya çalışır. Aristoteles ve Aquinas, zaman hakkındaki presentizm (şimdıcilik) görüşü çerçevesinde, geçmiş olaylar zincirini ya da silsilesini gerçek değil, aksine bir potansiyel sonsuz olarak görür. Çünkü yalnızca şu anda mevcut şeyler var olduğundan ve zamansal olaylar serisine art arda yeni olaylar da eklenebileceğinden, zamanda bir başlangıcı olmayan olaylar zincirindeki olaylar sayısı bir gerçek sonsuz teşkil etmez. Fakat Craig ve Sinclair buna açıkça itiraz eder ve özellikle zamansal varoluşun (temporal becoming) *gerçek* olduğu fikri temelinde, geçmiş olaylar zincirinin de bir gerçek sonsuz olarak görülmesi gerektiğini öne sürer. Bir gerçek sonsuz, onlara göre, bir tamamlanmış, zamansız bütünlük olup, böyle bir tümlüğe ekleme veya çıkarılma yapılamaz. Çünkü bir başlangıcı olmayan geçmiş olaylar zinciri teorik olarak derlenip, teker teker numaralandırılabilir olduğundan, geçmiş olaylar zinciri belirli bir bütünlüktür. Öyleyse, bir başlangıcı olmayan hadislerin zamansal serisi de gerçek bir sonsuz olarak görülmelidir.

Craig ve Sinclair (2009: 117-124), sonsuz bir geçmişin olamayacağını ve dolayısıyla kalam delilinin ikinci dayanağının— yani evren var olmaya başlamış olduğu şeklindeki ana öncülün— sağlam olduğunu kanıtlamak için ikinci bir felsefi argüman daha önerir. Bu *a priori* argümana göre, geçmiş olaylar zinciri bir gerçek sonsuz olamaz, çünkü art arda eklemeler yaparak bir gerçek sonsuz oluşturulamaz. Buradaki uslamlama şöyle ifade edilebilir: Zamansal olaylar zinciri art arda eklenmeyle oluşan bir koleksiyondur; ama art arda eklenerek oluşan böyle bir koleksiyon bir gerçek sonsuz değildir. Öyleyse, zamansal olaylar zinciri bir gerçek sonsuz değildir. Bu sonuca götüren ilk gerekçe son derece makuldür; çünkü olaylar, zincirdeki en son halka ya da olaya varıncaya kadar birbirini ardışık olarak takip eder. Peki, ama neden sırayla ekleme yapılarak oluşturulan bir zincir ya da koleksiyon bir gerçek sonsuz teşkil edemez? Bunun nedeni, Craig ve Sinclair'e göre, sonsuz bir koleksiyonu tamamlamanın asla mümkün olmamasıdır. Çünkü zincire ya da koleksiyona ne kadar ekleme yapılırsa

yapılsın, ekleme yapmaya hala devam edilebilir ama sonsuza kadar ekleme yapılamaz. Ne kadar olay ya da yıl geçmiş olursa olsun, geçmiş yıllar sayısı mutlaka sonlu olmalıdır. Demek ki zamanda başlangıcı olmayan bir olaylar silsilesi mümkün değildir.⁷

Craig ve Sinclair (2009: 125)'e göre, evrenin zamanda bir başlangıcı olduğunu açıkça destekleyen bilimsel deliller de vardır. Özellikle fizik ve astronomi bilimlerinde tedarik edilen bu empirik kanıtlar, termodinamiğin ikinci yasası ve evrenin oluşumu ile ilgili izafiyet teorisini temel olan standart modele dayanır. Fakat burada, termodinamiğin sağladığı düşünülen destek ele alınmayacak, yalnızca standart model üzerinden yapılan tartışma tanıtılacaktır. 1920'lere gelinceye değin evrenin statik ve ezeli/ebedi olduğu düşünülüyordu. Fakat bu geleneksel kozmoloji öğretisi Einstein'ın genel rölativite teorisi ışığında sorgulanmaya başlandı. Sırf maddenin çekim etkisini dengelemek için denklemlerle öylesine oynamadıkça, izafiyet teorisi aslında statik bir evren modeline izin vermiyordu. Rus matematikçi Friedman ve Belçikalı astronom Lemaitre, bir birinden bağımsız olarak, Einstein denklemlerini çözerek, düşünce tarihinin belki de en kayda değer paradigma değişikliklerinden birisine yol açan şu çarpıcı tahminde bulundular: Evren genişlemektedir. Friedman ve Lemaitre'nin genel rölativite teorisi temelinde yaptığı bu çığır açıcı tahmine göre evrenin bir tarihi olup, evren asla durağan ve ebedi değildir. 1929'da Amerikalı astronom Hubble, bu Friedman-Lemaitre evren modelini, yani evrenin isotropik olarak genişlediği tahminini empirik olarak kanıtladı. Hubble kabaca şunu keşfetmişti: uzak galaksilerden yayılan ışık, spektrumun kırmızı tarafına doğru kaymaktadır. Bir Doppler etkisi olarak da ele alınan bu kırmızıya kayma fenomeni, ışık kaynaklarının gözlemcinin durduğu görüş alanından bir şekilde uzaklaştığını göstermektedir. Bu, evrenin isotropik genişlediğinin bir delilidir.

Bazen standart büyük-patlama modeli olarak da anılan bu evren modeli için, galaksiler arasındaki mesafe gittikçe artmaktadır. Ancak bu, evrenin materyalinin daha önceden var olan boş bir uzay içerisinde genişlediğini değil, aksine uzay-zamanın bizzat kendisinin de genişlediğini ifade eder. Uzay-zaman genişledikçe, galaksiler doğal olarak bir birinden uzaklaşmakta ve evrenin yoğunluğu da giderek azalmaktadır. Fakat genişlemeyi tersine çevirip, geriye doğru bir tahmin yapacak olursak, evrenin ilk evrelerinde çok yoğun olduğu ve *tekillik* olarak adlandırılan bir noktada sonsuz yoğunlukta olduğunu söylememiz gerekir. Bu nokta, yoğunluk, basınç, ısı ve uzay-zaman eğriliğinin sonsuz olduğu bir ilk tekilliği ifade eder. Bu ilk tekillik, uzay-zamanın sınırı olup, evrendeki tüm uzaklıklarının sıfır olduğu noktadır. Uzay-zamanın kendisi dâhil, evrendeki madde ve enerji bu ilk kozmolojik tekilliğin bir şekilde patlaması sonucunda varlığa gelmiştir. Dolayısıyla, evrenin zamanda bir başlangıcı bulunmaktadır, çünkü söz konusu kozmolojik tekillikten önce var olan bir şey yoktu. Tabii ki standart modelin alternatifleri de söz konusudur. Her ne kadar Hawking-Penrose teoremleri, standart modelin öngördüğü şekilde, evrenin geçmişinin bir tekillik barındırdığını göstermiş olsa da, Craig ve Sinclair standart olmayan diğer tüm modelleri de enine boyuna tartışarak, söz konusu evren modellerinin çok da makul olmadıklarını savunmaya çalışırlar. Onlara göre eldeki standart büyük-patlama modeli, kalam delilinin

⁷ Her iki felsefi delilin de benzer bir sunumu için bkz. Wes Morriston (2003).

ikinci öncülünü, yani evrenin zamanda bir ilk başlangıcının olduğu düşüncesini çok açık bir şekilde doğrular. Dolayısıyla, kalam delili güvenilirdir.

II

Kalam delilinin hem geçerli hem de güvenilir olduğunu kabul etsek bile, bundan evrenin ilk etken nedeninin tanrı ya da bilinçli bir zat olduğu sonucu çıkar mı? Craig ve Sinclair (2009: 195) de kalam delilinin iki ana öncülünden böyle bir sonucun doğrudan çıkmadığını açıkça kabul eder. Ama onlara göre, ilk neden kavramı üzerine yapılacak bir kavramsal analiz, bu sonucu bize verir. Bu da bizi kalam argümanının yukarıda da ifade ettiğimiz ikinci bölümüne götürür. Bu bölümün ana savı kabaca şudur: Hiçbir bilimsel açıklama evrenin kökeni hakkında fizik yasaları üzerinden nedensel bir açıklama tedarik edemeyeceğinden, evrenin nedeni bilinçli bir zat (kişi) olmalıdır. Söz konusu kavramsal analizden çokça beslendiği iddia edilen bu ikinci argüman şöyle ifade edilebilir. Eğer evrenin bir nedeni varsa, o zaman evrenin, başlangıcı olmayan, değişmez, maddesel olmayan, zamansız, mekânı olmayan ve çok güçlü bir kişisel yaratıcısı vardır. O halde, evrenin kişisel bir yaratıcısı, yani tanrı vardır. Peki, ama evrenin nedeni olduğu öne sürülen böyle bir aşkınsal yaratıcının varlığını, hangi kavramsal analiz haklılandırır?

Craig ve Sinclair (2009: 191-94)'e göre, “evrenin nedeni” kavramının ne anlama geldiğini “analiz” edecek olursak, aşkınsal bir nedende zorunlu olarak bulunan bir takım sıfatları saptayabiliriz. Evrenin varlığına ancak böylesi nitelikleri olan bir sonsuz kudretli ve bilgili kişi neden olmuş olabilir. Fakat tartışmamızın geri kalan bölümünde, söz konusu kavramsal analizin aslında problemliliği olduğu gösterilmeye çalışılacaktır. Bu analize göre, ilk nedenin bir nedeni yoktur. Yani “ilk neden” kavramımızı analize tabi tutup, içeriğine baktığımız zaman, “nedensiz olma” sıfatının ilk neden kavramının neliğini oluşturan unsurlardan biri olduğunu görürüz. Dolayısıyla, ilk neden kavramı nedensiz olmayı gerekli kılar. Craig ve Sinclair, ilk neden kavramının özüne dair yaptıkları bu varsayımın makul olduğunu düşünür, çünkü onlara göre başlangıcı olmayan bir olaylar serisi yoktur. Başka bir deyişle, nedenler serisinin sonsuza kadar geri gitmesi imkânsızdır. Fakat buna şöyle itiraz edilebilir. Nedensiz ilk neden tek değil, birden fazla olabilir. Ancak, ne var ki, Craig ve Sinclair'ın bu çoklu ilk nedenler itirazına verdiği cevap ve dolayısıyla nedensizlik sıfatının gerekliliğine dair yaptıkları savunma oldukça hatalıdır. Şimdi bunu detaylandırmaya çalışalım.

Ockham'ın usturası, onlara göre, nedensiz ilk nedenin çoklu olmasını desteklemez. Craig ve Sinclair (2009: 192)'in terimleriyle ifade edecek olursak, parsimony ilkesi olarak da anılan Ockham'ın usturası, “nedensiz nedenlerin çokluğu ihtimalini göz ardı edip, ilk nedenin tekliği varsayımını yeğlemeyi dikte eder.” Ancak bu doğru değildir, çünkü Ockham'ın usturasının körü körüne kullanımına dayanır. Ockham'ın usturası temelde bir pragmatik metodolojik ilke olup, en basit olanın muhtemelen çok daha iyi olduğunu önerir. Zorunlu olmadıkça şeylerin çoğaltılmamasını tavsiye eden bu ilke aslında şunu dikte eder: Şayet empirik deliller ya da fenomenler (olgular) ikili bir açıklamayı gerektiriyorsa, bunlardan daha yalın olanı seç. Başka bir deyişle, epistemolojik olarak aynı— yani kesinlikle aynı tahmin ya da açıklamada bulunan— ama birbirlerine alternatif olan iki teori arasında tercih yapmamız gerektiğinde, doğanın işleyişindeki sadelik de dikkate alınır, daha basit olan tercih

edilmelidir. Şimdi, hangi empirik olgu ya da fenomen hem çoklu nedeni hem de tekli nedeni birlikte öneriyor ki, Ockham'ın usturasına başvurup, bunlardan en basit olanını tercih edelim? Özellikle metafiziksel kavramların elimine edilmesi için tasarlanan bir pragmatik ilkeye, “çoklu ilk neden” ve “tekil ilk neden” gibi iki metafiziksel kavram arasında bir tercih yapmak için hangi dayanakla ve nasıl başvurulur? Ockham'ın usturası sırf birinde nedenlerin sayısı çok diye, ilk nedenin tek olduğunu öne süren diğer alternatifi *niçin* ve *hangi* gerekçeyle öne çıkarırsın ki? Yalınlık sayısal çokluk ya da sayısal azlıkla doğrudan ilgili olmadığı gibi, elimizde gerek tekli gerekse de çoklu nedensiz ilk nedeni aynı oranda destekleyen bir olgu yoktur.⁸ “Çoklu ilk neden” ve “tekil ilk neden” yalnızca kimi bir takım metafiziksel kabuller eşliğinde bizi şu veya bu açıklama ya da sonuca götürebilir, ama eldeki açıklama veya sonucun birbirinden oldukça farklı olacağı ortadır. Ancak, bu durumda da, hangisinin daha doğru bir açıklama olduğunu yalnızca Ockham'ın usturası üzerinden kesinlikle tayin edemeyiz. Öyleyse, Ockham'ın usturası, Craig ve Sinclair'in istediği sonucu gerektirmez. Kaldı ki, Ockham'ın usturası nesnel değil, bütünüyle subjektif bir ölçüttür ve dolayısıyla hiçbir sonuç yalnızca bu ilke üzerinden temellendirilemez.

Craig ve Sinclair (2009: 192), nedeni olmayan bir mutlak ilk nedenin varlığını, anlaşılmasız bir şekilde, şöyle bir ek gerekçeye de dayandırır: “Eğer felsefi kalam argümanları güvenilir ise, bu nedenler serisi mutlak olarak ilk ve nedensiz bir nedende sonlanmalıdır.” Bu, çok açık olarak, döngüsellik hatası yapmaktadır. Çünkü burada öncelikli olarak gösterilmesi gereken kalam delilinin güvenilir olduğudur; ancak bunu yapabilmek için, nedenler zincirinin “mutlak olarak ilk ve nedensiz bir nedende” durması gerektiği fikrinin de ayrıca temellendirilmesi gerekir. Fakat ne var ki böyle bir temellendirme yapılırken kalam delilinin bizzat kendisi bir delil olarak kullanılamaz. Eğer kullanılırsa, o zaman kalam argümanının güvenilir olduğu daha baştan varsayılmış olur ki, bu da söz konusu argümanın aslında henüz daha güvenilir olduğunun gösterilmemiş olduğu anlamına gelir. O halde, Craig ve Sinclair'in, “mutlak olarak ilk ve nedensiz bir nedenin” varlığını tanıtlamış olduklarını söyleyemeyiz.

Söz konusu kavramsal analiz, Craig ve Sinclair'e göre, “ilk neden” kavramının, başlangıç olmayan, değişmez, maddesel olmayan, zaman ve mekânda yer kaplamayan ve çok kudretli olarak adlandırabileceğimiz kimi sıfatları da gerektirdiğini ortaya koyar. Bu sıfatların ilk neden için gerekli olduğuna dair, Craig ve Sinclair'in yapmış olduğu savunma çok da problemlili olmadığı için burada ele alınmayacaktır. Ancak, onlar için, yukarıda ifade edilen sıfatların yanında, “ilk neden” kavramı üzerine refleksiyona dayalı bir analiz, ilk nedenin bir *aşkınsal zat* olması gerektiğini de gösterir.

Craig ve Sinclair, bu savı desteklemek için üç akli gerekçe öne sürer. Bunlardan ilki, nedensel açıklama türlerini konu edinir. Genel olarak, iki çeşit nedensel açıklama söz konusudur. İlki, onlara göre, bilimin yaptığı türden olan nedensel açıklamalardır. Kabaca, bilimin yaptığı nedensel açıklamalar, yasalar ve başlangıç şartları (yardımcı hipotezler vs.) aracılığıyla tedarik edilir. Fakat evrenin ilk nedeni ya da ilk durumunun nedene dayalı bir bilimsel açıklaması söz konusu olamaz, çünkü o ilk durumdan önce hiçbir şey olmadığından, elde nedene dayalı bir açıklamayı mümkün kılacak bir fiziksel

⁸ Ockham bu ilke temelinde şunu da iddia eder: Tanrının varlığı yalnızca akli delillerle tanıtlanamaz.

yasa ya da herhangi bir başlangıç şartı doğal olarak olmayacaktır. Bilimsel açıklamalar bu şekilde elimine edildikten sonra, geriye bir tek bilinçli bir zat üzerinden yapılabilecek nedensel açıklama kalır. Bir kişiye ya da zata dayalı nedensel açıklamalar, etken kişilik ve onun külli iradesi bakımından yapılır. Ancak bunun dışında başka bir nedensel açıklama seçeneği kalmadığından, *bilinçli bir zat olma* sıfatı evrenin “ilk nedeni” kavramımızın neliğinde bulunur. Buradaki uslamlama, diğer seçenek ya da alternatiflerin elimine edilmesi, yani tikel evetlemeli (disjunctive) kıyas mantığına dayanır. Elimizde, dikkat edilecek olursa, şöyle bir tikel evetleme önermesi vardır: Evrenin “ilk nedeni” kavramımız bilimsel açıklamaya tabi tutulabilir veya evrenin “ilk nedeni” kavramımız bilinçli bir aşkınsal kişiye dayalı olarak açıklanabilir. Burada, Craig ve Sinclair, bu tikel evetleme önermesinin ilk bileşenin yanlış olduğu savlayarak, diğer bileşenin doğru olması gerektiği sonucuna gider. Bu tikel evetlemeli kıyas geçerlidir, çünkü eldeki tikel evetleme önermesi ve onun ilk bileşeninin değilinin birlikte doğru ama bunlar üzerinden ulaşılan sonucun, yani “ilk nedeni” kavramımız bilinçli bir aşkınsal kişiye dayalı olarak açıklanabileceği iddiasının yanlış olma ihtimali yoktur. Ancak bu, eldeki tasımın güvenilir olduğu anlamına gelmez. Çünkü ilk bileşenin değilinin—yani evrenin ilk nedeni üzerine nedene dayalı bir bilimsel açıklama yapılamayacağını—doğru olduğunu kabul etsek bile, tikel evetleme önermesinin bizzat kendisinin doğru olduğuna dair elimizde hiçbir makul gerekçe yoktur. Craig ve Sinclair, elimizde bu iki açıklama seçeneği dışında başka bir alternatif olmadığını, olsa bile bu üçüncü alternatifin de yanlış olduğunu henüz gösterebilmiş değildir.

Belki de bunun açıkça farkında olan Craig ve Sinclair, söz konusu tikel evetleme önermesinin ikinci bileşenin doğru olduğunu—yani ilk nedenin bir *aşkınsal zat* olması gerektiğini—temellendirebilmek için, ayrıca şunu da ikinci bir akli gerekçe olarak öne sürer. Kavramsal analizle belirlenen yukarıdaki sıfatlar, ilk nedenin bir bilinçli zat olması gerektiğini ima eder. Şöyle ki; söz konusu sıfatlara yalnızca iki şey sahip olabilir: Sayılar, kümeler, önermeler ve nitelikler olarak adlandırabileceğimiz *soyut* nesnelere ve bedensiz *zihin*. Soyut nesnelere ilk neden olamazlar, çünkü onlar nedensellik bağıntısına dahil olamazlar, nedensellik ilişkisi kuramazlar. Böyle ilişkilere girseler bile, bilinçten yoksun oldukları için herhangi bir şey yapmak için nedensel güçlerini gönüllü olarak asla tatbik edemezler. Olay nedeni olmazlar, çünkü zaman ve mekânda var olmazlar. Ama örneğin önermelerin zamanda var olduklarını kabul etsek bile, soyut doğalarından ötürü, somut nesnelere nedensellik bağıntısı kuramazlar. Öyleyse, evrenin nedeni ancak bedensiz bir zihin olmalıdır.

Evrenin başlangıcının, ilk nedenin doğurduğu bir etki olduğu sonucunu, Craig ve Sinclair'e göre, bir ilk zamansal etkinin kökeninin açıklanması ancak ve yalnızca külliye özgür bir zat bakımından verilebilir olduğu gerçeği de ayrıca gerekçelendirir. Buna göre, evrenin varlığına kendisi değişmeyen ve zamanda bir başlangıcı olmayan özgür bir kişi neden olmuştur. Böyle bir kişisel neden çeşitli etkilere neden olabilecek güç ve kudrete sahiptir ama bu gücünü harekete geçirme noktasında da tamamiyle özgürdür. Fakat burada, Craig ve Sinclair, haklı olarak, şöyle bir soru sorar: Niçin evrenin varlığına neden olan şey bir şekilde ezeli ve ebedi ama onun sebep olduğu etki, yani evren ise sonlu bir zaman önce varlığa gelmiş bir şeydir. Peki, ama bu nasıl mümkün? Nasıl oluyor da nedenin kendisi ebedi iken, onun doğurduğu etki ise ebedi

olmuyor? Etki olmadan, neden hakkındaki tüm özellikler dikkate alındığında, neden nasıl var olabilir ki? Neden ebedi ise etkinin de ebedi olması gerekmez mi?

Craig ve Sinclair (2009: 194) için bu dilemma etken nedensellik fikri üzerinden kolayca aşılabılır. İlk zamansal etkinin etken nedeni ancak özgür bir kişi olabilir. Yalnızca ezeli ve ebedi olan bir özgür zat her türlü olaya sebep olma kudretine sahiptir. Onun özgür istenci sonsuz olduğu için, o dilediği şeyi yapar ama sebep olduğu şeyleri yapmak zorunda da değildir. Yani o, doğuracağı etkileri, doğal mekanik nedenlerden farklı olarak, ortaya çıkarmadan da bütünüyle var olabilir. Mesela bir kişinin bir yerde sürekli oturduğunu düşünelim. Bu kişi, herhangi bir zamanda, oturduğu yerden kalkmaya karar verebilir; ama o oturmaya devam etmeyi de özgürce seçebilir. Her iki eylemi de yapma gücüne sahiptir. Dahası, ezelden beri hiçbir değişime maruz kalmadan oturan bir kişi, özgürce ayağa kalkmayı dileyebilir ve böylece zamansal bir etkiyi yaratmış olur. Böyle bir kişi evreni zamanda yaratmayı özgürce seçebilir ve böylece neden *ebedi* iken, onun doğurduğu etki ise *zamansal* olur.

Evrenin varlığına kişisel bir yaratıcının özgür iradesinin sebep olduğunu ve bu kişisel yaratıcının da tanrı olduğunu kabul etsek bile, bu yaklaşım, Morriston (2003: 107)'un da savladığı gibi, yukarıdaki dilemmayı tutarlı bir şekilde aşamaz. Tanrının zamanda başlangıcı olan bir evreni yaratma istenci ezeli ve ebedi olmasına karşın, böyle bir özgür istenç, Craig'in de kabul edeceği üzere, tek başına yeterli değildir; tanrı bu sonsuz kudretini tatbik etmesi, uygulamaya koyması da gerekir. Nitekim Craig, bir başka yazısında, bunu açıkça ifade ederek, tanrının özgür istenci ve bu istencin gereği olan yaratma eylemini birbirinden açıkça ayırt eder.⁹ Ancak istenç ve eylem arasındaki ayırım, tanrının her şeye kadir, her şeyi bilen ve hiçbir şeyi ertelemeyen, yani zamansız olma olarak ifade edebileceğimiz sıfatları göz önünde bulundurulduğunda, evrenin de, Craig ve Sinclair'in düşündüğünün aksine, tıpkı tanrının onu yaratma istenci kadar, ezeli ve ebedi olması gerekir. İlk nedenin ebedi ama evrenin ise zamansal olması için, özgür istencin uygulamaya koyulmasının, yani eylemin evrenin yaratılması için tek başına yeterli olması gerekir; ama bu durumda yaratma eylem ebedi olmaz, çünkü yaratma eylemi zamanın başlangıcı ile bütünüleşir. Ancak bu, yukardaki dilemmayı belki çözüme kavuşturur ama tanrının "zamansız olma" sıfatı ile örtüşmez. Diğer taraftan, tanrının sonsuz olan özgür istenci onun yaratma eylemi için yeterli olması gerekir, çünkü o her şeye kadir ve her şeyi bilendir. Fakat Craig ve Sinclair bunu tutarsızca reddetmek zorundadır; çünkü eğer istenç eylem için kâfi olursa, o zaman eylem de ebedi olur ki, bu durumda da, evren de ebedi olur. Dolayısıyla, Craig ve Sinclair'in ilk neden *ebedi* iken, onun doğurduğu etki olan evrenin ise nasıl *zamansal* olabileceği sorusuna verdikleri cevap tutarlı değildir.

Öyleyse, Craig ve Sinclair'in ünlü kalam delili lehine yaptıkları savunmanın başarılı olduğu söylenemez. Çünkü kalam delilinin bir kavramsal analizi temel alan ikinci bölümü, yukarıda da dile getirildiği üzere, son derece problemlidir. Kaldı ki, Craig ve Sinclair'in önerdiği analiz, tam da ontolojik tanrı tanıtlamasının yaptığına benzer bir şekilde, aşkınsal bir yaratıcının varlığını onun bizzat kendi kavramı üzerinden ortaya koymaya çalışır. Ancak ne var ki, Kant'ın da açıkça ortaya koyduğu gibi,

⁹ Bkz. Craig (2002) "Must the Beginning of the Universe Have a Personal Cause?" *Faith and Philosophy* 19, 94-105.

herhangi bir şeyin varlığı bu yolla gösterilemez. Çünkü bir şeyin kavramsal ya da mantıksal olarak zorunlu olması, o şeyin metafiziksel olarak zorunlu olduğu anlamına gelmez. Diğer taraftan, kozmolojik kalam delilinin bir kategorik kıyastan ibaret olan ilk bölümü ise neden kavramız ile ilgili olarak dört terim hatası yapmaktadır ve dolayısıyla söz konusu kıyas geçerli değildir. Kıyasın geçerli olması için, neden kavramımızın büyük öncülde de, sonuçta da aynı anlamına yer verilmesi gerekir. Fakat burada buna riayet edilmemiş, neden kavramının içlemi ile kaplamı hatalı bir şekilde birbirine denk tutulmuştur. Sonuç olarak, Craig ve Sinclair'in savunması, Kant'ın kozmolojik delile karşı geliştirdiği eleştiriyi karşılayamadığı gibi, kalam delilinin temel aldığı nedensellik fikrimize dair özellikle Hume'dan beri çok daha açık olarak farkında olduğumuz meselelere de herhangi bir ışık tutmamaktadır.

A Logical Criticism of Craig and Sinclair's Kalam Argument

Abstract

The *kalam* cosmological argument attempts to show that the universe has a first cause of its existence, because everything that begins to exist has a cause of its existence and the universe began to exist. This paper discusses Craig and Sinclair's defense of this argument. In "The *Kalam* Cosmological Argument", they offer both *a priori* and *a posteriori* arguments for the premises of the argument. So, after claiming that the argument is sound, they also go on to argue, on the basis of a conceptual analysis, that the first cause of the universe must be a person, namely god. In this paper, we will contend that while the first part of the *kalam* argument is invalid, the second part of it is clearly groundless.

Keywords

Cosmological Argument, Kalam Argument, Craig, Sinclair, Theism.

KAYNAKÇA

- CRAIG, W. L. & J. D. SINCLAIR (2009). "The Kalam Cosmological Argument", *The Blackwell Companion to Natural Theology*, ed. W. L. Craig & J. P. Moreland, pp. 101-201, London, Blackwell.
- CRAIG, W. L. (2002). "Must the Beginning of the Universe Have a Personal Cause?", *Faith and Philosophy*, 19/2002: 94-105.
- GRÜNBAUM, A. (1967). "The Anisotropy of Time", *The Nature of Time*, ed. T. Gold, pp. 49-186, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- GRÜNBAUM, A. (1990). "The Pseudo-Problem of Creation in Physical Cosmology", *Physical Cosmology and Philosophy*, ed. J. Leslie, pp. 92-112, New York: Macmillan.
- MACKI, J. L. (1982). *The Miracle of Theism*, Oxford: Clarendon Press.
- MORRISTON, W. (2003). "A Critical Examination of the Kalam Cosmological Argument", *God Matters*, ed. R. Martin ve C. Bernard, Longman: 95-108.
- OPPY, G. (2006). *Arguing About Gods*, Cambridge: Cambridge University Press.
- REICHENBACH, B. (2016). "Cosmological Argument", *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, <https://plato.stanford.edu/entries/cosmological-argument>.
- SMITH, Q. (2007). "Kalam Cosmological Argument for Atheism", *The Cambridge Companion to Atheism*, ed. M. Martin, pp. 182-198, Cambridge: Cambridge University Press.
- SWINBURNE, R. (1979). *The Existence of God*, Oxford: Clarendon Press.